

навч.-метод. посібник / О. С. Пономарьов, М. К. Чеботарьов. – Харків: Підручник НТУ «ХПІ», 2012. – 220 с.

5. Франкл В. Человек в поисках смысла / Виктор Франкл. – М. Прогресс, 1990. – 386 с.

6. Ясперс К. Духовная ситуация времени / Карл Ясперс; пер. с нем. – М.: АСТ, 2013. – 285 с. – (Новая философия).

ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК ЯК ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНА ДЕСКРИПЦІЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

Попович О. В.

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

Слід зазначити, що на рубежі ХХ–ХХІ століть у контексті процесів глобалізації культурні обрії людства зазнають радикальних змін. Зокрема гостро постає проблема як універсалістських детермінант творчості (креативності, евристичності), так і локалістських параметрів (рекреативності, етнокультуралізму та ін.). Дихотомічність культуротворчих процесів призводить або до спрощених схем (глобалізація-колонізація) або до романтизації культурно-історичного національного потенціалу. Загальновідомо, що глобалізаційні процеси вивчаються переважно з точки зору геополітичних, економічних, екологічних наслідків. Гуманістичні ж принципи культурного будівництва як побудови інститутів культури, так і власного самовдосконалення особистості, - майже не задіяні в аналізі, щодо адаптивно-гармонізуючої функції, яка діє у процесі соціалізації на ряду з іншими функціями.

Ототожнення творчості й креативності людської діяльності, що побутує в диференційній психології, евристиці, естетиці, насправді бачиться некоректним: важливо визначити особистісний потенціал людської креативності як єдності діяльності (творчість), поведінки (етики), стану (естетика) та культурний потенціал диференційних суміжних дисциплін та людинознавчих практик (психології, корекційної педагогіки, психіатрії, психоаналізу тощо). Весь спектр проблеми цілісної стратегії окремих практик культурного будівництва широко дискутується в сучасній гуманітаристиці, а саме: в екологічній етиці (А. Гусейнов, Ф. Капра, В. Малахов та ін.), комунікативній етиці (К.-О. Апель, Ю. Габермас, А. Єрмоленко, В. Кульман та ін.), філософській антропології (Б. Марков, Т. Розова, Н. Хамітов та ін.).

Виклики глобалізації трансформують процеси культуурогенезу, як в модусі локального, так й універсального здійснення культури. Культурне будівництво в аспекті культуротворчості охоплює весь контекст диференційно-структурних орієнтацій культурних практик, а актуалізація креативного потенціалу особистості поєднує їх із інтегративними, в переважності свої креативно-творчими інтенціями, які зорієнтовані на індивідуальний та соціальний рівень самовдосконалення і самореалізації особистості.

Оскільки в гуманістиці відбулася універсалізація методологічних та змістових надбань кожної з її дисциплінарних складових, сучасний науковий пошук вимагає постійної рефлексії дослідницької думки щодо раніше проаналізованих та, здавалося б, вичерпаних попередніми результатами наукових проблем, щодо проблеми соціалізації особистості.

У сучасних вітчизняних наукових розвідках культуротворчість представлена концептуальним баченням, а саме: теорія культуротворчого буття і (В. Федь), рефлексія проявів життєтворчості (Н. Хамітов), постнекласична інтерпретація культуротворчості, (В. Леонтьєва), життєдіяльність сучасного соціуму (О. Жорнова), гарант розвитку національної культури (В. Суханцева).

Зазначимо, що категоризація поняття культуротворчості успадкувала традиції антропологічного та онтологічного спрямування вітчизняної філософської думки, широко презентовану київською та харківською школами (Л. Губернський, А. Могильний, С. Пролеєв, В. Річицький В. Шинкарук та інші).

Зазначені позиції науковців в свою чергу виформовувалися під впливом філософських

традицій вивчення творчості, впроваджених Платоном, Аристотелем, М. Кузанським, Ф. Беконом, Т. Гоббсом, Дж. Локком, Д. Юмом, І. Кантом, Г. Гегелем та ін.

Щодо прагматики функціонування культурних практик, слід зазначити, що прагматика як орієнтація на «споживача» культурних цінностей визначається системою взаємопов'язаних функцій. Дослідження сутності культурної практики було б неповним без звернення до категорії «функція культури», методологічна роль якої полягає в розкритті філософського осмислення буття, світу й людини в ньому, суперечливостей внутрішнього й зовнішнього в діяльності. Опрацювання тезаурусу культурології зумовлює необхідність введення до обігу нових термінів чи термінологічних структур, з-поміж яких вагоме місце посідає категорія «компенсаційно-креативна функція».

Філософська література ХХ століття значно розширила проблемне поле культурологічних досліджень, фундамент яких заклали роботи В. Віндельбанда, М. Вебера, Е. Гуссерля, Г. Зіммеля, Е. Кассірера, Г. Ріккера, Е. Трельча, К. Ясперса та ін. Найбільш поширене в наш час тлумачення культури як багатофункціонального явища. Теоретичне обґрунтування цієї концепції знаходимо в роботах О. Власенко, Ю. Зайончковського, А. Карміна, Р. Когана, А. Кравченка, І. Левяща, О. Новікової, А. Оганова, І. Хангельдієвої, Я. Чорницького, А. Флієра, О. Шевнюка та ін.

Проте синтезуючу роль виконала лінгвістика, зокрема французька семіологічна школа, яка висунула теорію «прагматики» як певної функціональної системи (П. Паві, А. Юберсфельд), а російський дослідник Т. Щепанська визначає поняття «соціопрагматика» як динамічну функціональну систему культуротворчості.

Ми вважаємо, що соціопрагматика межових актів культуротворчості визначається як культурний потенціал межі норми і патології (аномалії) в творчості людини.

Аналіз поняття «аномалія» неможливий без залучення поняття «функція», яке стало активно використовуватися в соціальних науках з другої половини ХІХ століття, а у зв'язку з проникненням спочатку в соціологію, а потім (на рубежі ХІХ–ХХ стет.) і в антропологію біоорганічної метафори, використовувалося для тлумачення природи певних ознак, явищ суспільства. Відповідно суспільство визначалося як біологічний організм, певний «понадорганізм», що складався за поглядами вчених, з частин (органів) і виконував різні функції, які забезпечували збереження суспільного організму в життєздатному стані.

На думку автора людська аномалія – це теж елемент культури. А під елементами культури ми вбачаємо такі явища та феномени, котрі притаманні всім культурам, незалежно від географічного положення, історичного періоду й соціального устрою суспільства. Наше дослідження довело, що елементи культури виникають тому, що всі люди, в якій би частині світу вони не жили, фізично влаштовані однаково: вони мають одні й ті ж біологічні потреби і стикаються з загальними проблемами, котрі ставить перед людським родом навколишнє середовище. Люди як і раніше народжуються, але все частіше наштовхуються на явища аномалії (людської в тому числі).

Досліджуючи цю обставину, ми прийняли точку зору сучасного американського антрополога Леслі Уайта, який диференціює культуру на явища, котрі своєю чергою поділяються на: а) дії та вчинки (поведінкові схеми); б) ідеї (вірування, знання, переконання); в) почуття (установки, ціннісні орієнтації).

Враховувався і той факт, що людська аномалія як явище з відповідними проявами і функціями вивчається біологією, фізіологією, філософською антропологією, аномальною психологією, корекційною педагогікою, але, поки що не набуло ґрунтового опрацювання в гуманітаристиці. При цьому вважається, що «Пришестя аномалії» в гуманістиці було підготовлене «бунтом природи в людині», процесами широкого розповсюдження антираціоналістичних ідей та педагогічно зорієнтованих психопрактик, і найвибуховішим, на наш погляд, відчуттям особистісної відчуженості від соціуму, каналізованого постмодерністською «філософією», що задекларувувала бінарну опозицію «герой-юродивий».

Це дає підстави вважати, що в сучасному динамічному суспільстві існує медична або адміністративна модель аномальності, коли інвалідність сприймається як особиста патологія

людини, усі її проблеми – як наслідок цієї патології. Підходи такого роду та відповідна соціальна політика в сучасній науковій літературі позначають терміном «desabilism» («інвалідизм», за аналогією «расизмом»).

Дослідження поставило перед автором необхідність розглядання культуротворчості як адаптивно-гармонізуючу функціональну систему, а саме, визначенню системних аспектів презентації культури в її окремих сферах. Термін «адаптація» або «пристосування» використовували Дж. Мердок, Т. Парсонс, Г. Спенсер, Дж. Стюард, Ж. Тард, Л. Уайт та ін., розглядаючи означуване ним явище не тільки як двигун еволюційного процесу, а й як фактор формування суспільства, а суспільство - як продукт особливої, притаманної тільки людині, адаптації до зовнішнього середовища, виходячи, насамперед, з наукових концепцій біології, де адаптація розумілася як будь-який зворотній процес пристосування до середовища, притаманний усьому живому й спрямований на встановлення такого співвідношення живої системи та зовнішніх умов її існування, яке сприяло б її розвитку та життєдіяльності (на рівні індивіда, виду або біоценозу).

Аналіз процесу культурної адаптації індивіда ускладнюється наявністю рівнів олюднення, кількість і відмінність яких визначається розумінням індивіда не тільки як істоти, що діє у фізичній реальності, але і в культурній (соціальній, психологічній) площині, відчуженій від нього і репрезентованій у культурних утвореннях.

В процесі адаптації здійснюється не тільки пристосування індивіда до соціальних умов, а й формуються соціальні якості комунікабельності та предметної діяльності; в процесі адаптації особистість розвиває свою індивідуальність, самостверджується, намагаючись реалізувати свої потреби та інтереси. Коли з'являються нові культурні засоби задоволення потреб, змінюються умови життя, людина має знову пристосуватися, навіть інколи шляхом відмови від прийнятих раніше норм та цінностей.

Розглядаючи культурну адаптацію як процес активного пристосування індивіда або груп до середовища, яке постійно змінюється, за допомогою механізмів культури, слід аналізувати не тільки складне й мінливе середовище, але й зміни самого індивіда або групи в процесі адаптації. Системний підхід до розуміння двовекторної природи адаптації дозволяє побачити позитивні й негативні чинники впливу на розвиток особистості як адаптаційної системи. Відпрацювання передбачуваного проблемою адаптації понятійного апарату культурологічного знання набуває своєї актуальності й належить до позачасових проблем. Першорядним у зв'язку з цим видається дослідження феномену адаптації, що може стати своєрідним підґрунтям і стимулом для подальших наукових розвідок стосовно компенсації та компенсаційно-креативної функції культури в її безмежному просторі впливів.

Відтак, соціопрагматика структурної динаміки культуротворчості – довело до визначення системних засад функціонування механізмів культуротворення як специфічних практик. «Прагматика функціонування культурних практик» – визначається, саме так прагматика як орієнтація на «споживача» культурних цінностей визначається системою взаємопоєднаних функцій. Отже філософсько-антропологічна концептуалізація культуротворчості відкриває нові перспективи дослідження її інтегративних функцій, які у різний спосіб проявляються і реалізуються на рівні суспільства, соціальних інституцій та індивіда. Плюралізація інтегративної функціональності культуротворчості є наслідком ускладнення процесів духовного виробництва у сучасних складно-структурованих суспільствах, де спонтанність культуротворчості урівноважується практиками її організації та легітимації. Домагання на визнання різних видів культуротворчості може провокувати стани культурних криз та криз людського буття.

Культуротворчість у її процесуальному розумінні є актуалізацією ставлення людини до навколишнього світу. Механізми культуротворчості є інтегративною цілісністю креативного та рекреативного вимірів та єдністю темпоральних та просторових ознак. У сучасній гуманітаристиці стверджується поліаспектна парадигма культуротворчості, в основу якої покладено положення про подвійну суб'єктність людини у процесах культуротворення на макро- і мікрорівнях. Це людина як творець принципово нового - креативний суб'єкт - і як інтродуктор та споживач створеного - рекреативний суб'єкт.